

0602

A Magyar Hírlap hétfői melléklete
2018. június 2.
Szerkesztette: Petán Péter
Művészeti vezető: Salát Zalán Péter

Ü v e g m a d á r

Christina Georgina Rossetti: Emlékezz

*Emlékezz rám, ha tőled messze-messze
a hallgatag országba érkezem,
s nem foghatod meg többet a kezem,
és nem fordulhatok el tévedezve.
Emlékezz rám, ha majd magad leszesz te,
s nem szólsz jövőnkről, úgy, mint rendesen:
csak emlékezz és értsd meg, kedvesem,
késő tanács, imádság, minden eszme.
De ha felejtessz, s aztán valahogy
emlékezel reám, ne búslakodj,
mert hogyha Éj s Romlás a szenvedélyt
nem ölte meg, mely hajdan bennem élt,
százszorta jobb, hogy mosolyogj s felejts,
semmint emlékezz és egy könnyet ejts.*

Kosztolányi Dezső fordítása

Szöveoszékre került történetek

**„A Himnusz című gobelinemet akkor tudtam befejezni gondolatilag,
amikor a konyhakertben vacakoltam”**

Ariadné fonalai

Dunakanyar, május végi napsütés, csendes délután. Itt él és alkot a Péreli Zsuzsa-Tolcsvay László házaspár. A gobelinművész, illetve a zeneszerző és előadóművész. A ház és a kert annyi szép jelzőt kapott, hogy újat nem lehet kitalálni. Egy azonban biztos: aki egyszer náluk járt, soha többé nem felejt el a „birodalmukat”, amely kétemberes paradicsom. Ezúttal Péreli Zsuzsával beszélgettem alkotásairól, az életéről.

– Induljunk ki a tárgyaktól. Kevés embernél érzem ugyanis annyira fontosnak a tárgyakat, mint magánál. Ehhez egy huszadik századi francia költőt, Jean Follaint hívom segítségül, akinek a verseit és prózáját Illyés Gyula fordította magyarra. Azt írja Tárgyak című több részből álló kisprózájában Follain: „Dal árad ki minden tárgyból. A kézműves beledolgozott abba valamit a saját testéből.” Így látja maga is?

– Nekem egy kicsit más a véleményem... Először is vissza kell menni a gyerekkoromba, a mamámhoz, akivel éltem. A mamámnak haláláig negyvenkét lakása volt – Péreli Gabriellának hívták –, és körülbelül ugyanennyi foglalkozása is. A negyvenkét lakásból tizenhét jutott nekem, egészen addig, amíg el nem menekültem ebből a helyzetből. Tehát soha nem volt három kanálnál, két tányérnál, három pohárnál többünk, de szellemileg nagyon gazdag gyerekkorom volt – tárgyokban pedig nagyon szegény. És örökké változott. Végül is a mamám vitt ki az Ecseri piacra ruhát venni, ahol beleszerettem a tárgyakra. Mert egy tárgy nemcsak egy pohár, hanem valaki hozzá is tartozott, valakinek a kezében volt, túl azon, hogy valaki meg is tervezte annak idején. Nálam tehát a tárgyaknak inkább történetük van. Nem a kézműves jut először az eszembe róluk, hanem az ember, aki együtt élt velük, és ezen a pon-

ton tovább folytatom a történetet. Írok hozzá fejben egy családot. Megírom az életrajzukat, a környezetüket, utána pedig, ha elég erős a történet, és mást is érdekelhet, szövegek belőle egy képet. Régebben rajzoltam vagy festettem. Most a fonalakkal írok.

– Frank János művészettörténész azt írta, hogy a „fonalakkal fest”.

– Gyakorlatilag igaz is, mert úgy szövegek, mintha festenek. Igen, igen, igen, lehet, hogy egy szó sem igaz abból, amit én a tárgyokról gondolok, nem fedi a valóságot, de ha a történet nem ereszt, a szövegekre kerül.

– Visszatérünk még a tárgyakra, de ebben a fenséges kertben, amely a házukat körülveszi, eszembe jut, hogy a perzsák kert szava azonos származású a paradicsom szóval.

– Álomszép a paradicsom leírása például a Koránban, és másutt is sokat olvashatunk róla, de én a földi paradicsomban hiszek, abban a kertben, amely az ember lelkét paradicsom-

mivá tudja változtatni. Amikor nem a megélhetésért csinálja az ember a kertet, hanem a maga gyönyörűségére. Ami kemény munka egyébként, mert teljesen kiszámíthatatlan.

– Miért?

– Most például bizonyos inváziós bogarak jelentek meg a környéken, amiket a madarak nem ismernek, és nem esznek meg. Megeszik a szegény magyar bogarakat, de az idegeneket messze elkerülik. Lehet, hogy ezek a bogarak kiadnak valamilyen mérget vagy illatot, amitől a madarak menekülnek? Arcátlanul megesznek mindent, éppen ezért mindenféle trükköt talál ki, hogy a paradicsom megmaradjon. Filozofikus dolog különben, hogy a visszataszítottág mire képes. Tehát a bogár egyfelől szép, de mennyiségben elviselhetetlen, másfelől nemcsak csúnya, hanem gonosz is.

Pérel Zsuzsa: Úgy szövök, mintha festenék
Fotó: Hegedűs Róbert

Ariadné fonalai

„A szövés elején az ember alacsonyan ül. Rettenetesen kényelmetlen, inkvizíciós széken. Két lábbal lábítózni is kell”

Szentendrén tárlatvezetésem is voltak. Két-három évente szeretek kiállítást bemutatni, de most sok volt nekem a jóból. Ez olyan szintű népszerűség, amely az én barlangi magányomhoz képest fölrobbanás. Nem vagyok hozzászokva. És még megkaptam a Kossuth-díjat is! Megdöbbenek attól, hogy az emberek azonosulnak a saját érzéseimmel, ezzel a furán műfajjal, amely nem jelenkori műfaj igazán. Én egy harmonikus, vízszintes állapotban élek, s ez most olyan mennyiség, amit – furán hangzik –, de meg kell emésztenem. Ráadásul a Kogartban kaptam egy Kossuth-díjat üdvözlő meglepetéskiállítás is Péreli angyalai címmel, amely talán őszig lesz nyitva. Úgyhogy ez olyan fajta állapot, mint ha nyolcan kérnék meg egy lány kezét. Engem ez sokkolt. Az elmúlt időszak miatt kiadtam magamnak két hónap szabadságot.

– Szükséges a hangulati állandóság a munkájához?

– Nem. Indifferens.

– Csinálni kell.

– Nem kell csinálni. Csinálom. Jobban mondván a belső énem hajt, hogy csináljam.

– Életművének jelentős része foglalkozik a metafizikus és szakrális témákkal. A hagyományos Madonna gyermekkel kompozíció is gyakorta felbukkan. Nagyon sok ilyen festményt ismerünk a művészettörténetben. Magánál miért van jelen?

– Időnként szinte kényszeresen szövök ilyet. Nem azért, mert nekem nem született gyereke, nem azért, mert nagy bánatom van, hanem mert időről időre belehabarodok, hiszen minden Madonnám mást üzen. Ugyanígy

voltam Asta Nielsen filmszínésznővel is, akit többször láttam annak idején a Filmmúzeumban, ahová jó volt járni, mert meleg volt. Fantasztikusan hatott rám. Ő volt az akkori Madonna.

– A hinduknak régi hagyománya, hogy elvont gondolatokat és fogalmakat színekkel ábrázolnak. A szerelem halványzöld, a vídamság fehér, a megrendülés hamuszürke, a düh vörös, a gyűlölet kék...

– A gyűlölet kék? Hm... Nem vagyok hindu.

– A színeknek milyen szerepük van a munkásságában?

– Az az érdekes, hogy amikor egy gondolat vagy rögeszme képpé válik bennem, akkor rögtön színes képpé is. Attól függ persze, hogy miről van szó. Tehát a vörös... Előfordult... Van egy olyan képem, amelynek az a címe: Ikon, XX. század vége. Azokról az emberekről szól, akik a metrolépcsőn jönnek velem szemben, és mindegyiknek látom a pillanatnyi lelkiállapotát. Ők is látják az enyémet. Eszembe jutott, hogy megszövöm ezeknek az ismeretlen sorsú embereknek az ikonját. Hasonlóan a pravoszláv ikonokhoz, ahol a fémlemez mögött csak az arcok vannak megfestve. Itt csak a fejek vannak megszőve. És a kép vörös keretben van. Tehát a fent említett vörös szín stimmel. Vannak bizonyos színek, amelyeknek céljuk van, de általában a gondolathoz kapcsolódnak, tehát a belső látás színben jön elő. Semmiféle elmélet nincs.

– Ismét Follain: „Figyelmünk a dolgok iránt addig mehet, hogy különös külsőt kapnak tőle. Mert közömbösen viselték az időt, vajon épp azért kövesednek úgy bele az

öröklébe? Mihelyt kikerülnek a használatból, vagy mi elfeledjük, hogy egykor mire szolgáltak, milyen riadtan lapulnak rögtön.” Öröklét? Nagy szó. A művész reménykedhet abban, hogy művei fennmaradnak? Gondol erre?

– Gondol erre, de a művész arra gondol igazán, hogy akikkel egy korban él, azok lássák valamilyen lelki hasznát annak, amit csinál. A jövő nem érdekel ilyen szempontból. A múlt annyiból érdekel, hogy a szép vagy csúnya tárgyak, a fényképek mesélnek például a katonákról, a Don-kanyarról. Nagyon sok katonát szőttem, mert foglalkoztatott a katonalét. És ez a téma időről időre visszajár. Nem tudom... Túl előre nem gondolok. Annyira fontosnak találok, hogy az ember a jelenben legyen jelen. Sokan úgy élnek a képeimmel, hogy egy láthatatlan szál folyamatosan összeköt minket. Így lettek „rokonaim” Japántól Franciaországig. Visszatérve a nagyapámra: nem volt szerencsés művész egyáltalán, még ha regényes volt is az élete. A háborúban rengeteg műve elpusztult, de én annyira vele élek, hogy a szememben ő él. Tehát a művészete is él. Sajnos a köztudatban nem annyira. Gondolkoztam azon, hogy vágyakozni kell-e arra, hogy fennmaradjon – nem a nevem, hanem – az, amit alkottam, vagy örvendezzek azon, ha a jelenben néhány ember látta a képeimet, és örült vagy elszomorodott azon, amit megpróbáltam kifejezni. Nem tudom, fogalmam sincs. Szeretek, mint a kertész a realitásban élni, akinek a palántát fel kell nevelnie. Ha a képeim addig éltek, amíg szerepeltek a színpadon, akkor nagyon boldog va-

gyok. Ha továbbra is „játsszák a darabjaimat”, akkor még bolderabb vagyok, de nem pályázom a dicsőségre. Ez nem depresszió. A jelen emberéhez kell szólani, nem a nyavalyáimat hirdetni, és ráönteni a másik emberre.

– Mi különbözteti meg a képzőművészt a többi embertől?

– Semmi. Mindenkit letolok, aki művésznőnek szólít. Zsuzsa vagyok.

– Rengeteg tárgy veszi körül. Emeljen ki egyet, amely a beszélgetésünkhöz illik, s mondja el a történetét.

– Bármelyiknek tudom a történetét... Hát egyet... Még a hatvanas évek közepén, a főiskola előtt gyalog, autóstoppal, szekérstoppal Tokaj környékén jártam, egy Tarcal nevű faluban. Régiségeket keresendő a padlásokra felkunyéraltam magam, s eközben megszemléltem. Betértem a katolikus templom harangozóházához, és kértem egy pohár vizet. Leültettek a konyhában, és elkezdünk beszélgetni. Megkérdezték, hogy egy pesti lány mit keres itt. Elmondtam, hogy szeretném, ha a régiségek mesélnének. A következő pillanatban a nagymama felállt, odament a kredenchez, kivett belőle egy kék színű üvegmadarat, és azt mondta, nekem adja, mert úgy érzi, nálam jó helye lesz. Opalizáló kék üvegből volt. Attól kezdve elkezdtem a kék színű üvegmadarakat gyűjteni. Utánanéztem, Limoges-ban gyártották őket. Ha átnéz rajtuk az ember, lehet álmódzni. Azóta már tizen-négy üvegmadaram van. Egyet itt kaptam, a Dunakanyarban.

Kő András

Képirás (87.)

Lehallgatni jó

Vitéz motorkezelők a Piave mentén

A szerző archívumából

Furcsa és meglepő jelenségekre lettek figyelmesek az első világháborúban az olasz frontra vezényelt vezetékes híradó csapatok katonái. Azt vették ugyanis észre, hogy bizonyos frontszakaszokon a hosszan kihúzott saját telefontárcsákra ha gyengén is, de folyamatosan hallják az ellenség szóbeli forgalmazását. A magyar honvédekben rögvést felvetődött, ahogy ők képesek lefűlelni az olaszokat, ez fordítva is működik, de aztán idővel és némi kísérletezéssel ráébredtek, a két ideiglenesen kihúzott telefonhálózat és az azokra kötött berendezések együttese más-más rendszer szerint működik, s a sajátjuk a biztonságosabb.

Természetesen a sikerhez szükség volt arra is, hogy az olaszok által kiasott lövészárkok oldalában futó drótok közel legyenek a saját kábelekhöz, mert a fizika törvényszerűségei okán több kilométerről már nem funkcionált a lehallgatás ezen módja. Természetesen az utóbbi problémára is akadt válaszuk az osztrák-magyar híradóknak, csak kissé veszélyes volt a kivitelezése.

Azt csinálták ugyanis, hogy éjnek éjvadján kióvakodtak a fedezékükből, s néma csöndben, az ellenfél orra előtt, annak állásaitól néhány tucat méterre, de azzal párhuzamosan megpróbálták

észrevétlenül vezetéket fektetni a földre, és ha lehet, elásni azt. Mint a visszaemlékezők írják, ez néha sikerült, máskor nem. Ám az e csalafinta módszerrel szerzett információknak hála messze több ember életét tudták megoltalmazni, mint amennyit e folyamat közben sajnálatosan elvesztettek.

Ma már az is biztosan kijelenthető, igen sok hónapnak kellett elteltelnie, mire a túlsó oldalon rájöttek, hogy a császári és királyi hadvezetés mi végre pazarol el olyan sok szigetelt és szigeteletlen vezetéket, földelő karót és porceláncsigát a „semmiért”.

A magyar és osztrák híradókatonák másik titkos fegyvere a rádió volt – és ez alatt nem csak a saját forgalmazásukat, hanem az ellenfél lehallgatását is értjük. Arra nem tudunk felelni, hogy általában miként, de arra igen, hogy az isonzói fronton az olaszok bizony eléggé gyatrán kezelték a titkosítási rendszerüket. Olyannyira, hogy a nyelvüket kiváló szinten beszélő osztrák-magyar felderítők olykor szabályosan sportot űztek abból, ki képes hamarabb feltörni és a saját parancsnokságra eljuttatni egy-egy elcsípett táviratot.

A csücsöt a kódtörés terén (igaz, nem a Szlovén-Alpokban, hanem az orosz fronton) Pokorny Hermann jelentette,

aki állandóan mozgásban lévő alakulattal számszám fejtette vissza a cári haderő teleggramjait. Sikeréről könyvet is írt, de azt kiadó híján nem tudta nyomtatásba adni. A kézirat másolatát végül a német vezérkar vásárolta meg, míg az eredetét a szovjetek csaklították el a tábornok lakásáról Budapest ostroma idején. Az oroszul kiválóan beszélő Pokorny életútja amúgy kész regény. Az első világháború leleményes felderítője önként jelentkezett Malinovszkij tábornok harcálláspontján, majd 1947-től ő fordította le a szovjet fegyverzeti leírásokat a Magyar Néphadsereg számára. Rákosi állítólag személyesen intézkedett a kitelepítéséről, ám ő nem hagyta magát, hanem Moszkvához fordult segítségért, ahonnan rögvést leintették Rákosit.

A mellékelt képen egy első világháborús aggregátor látható, a fotó pedig valahol a Piave folyó mentén született. Ilyen és ehhez hasonló, szekerekre szerelt áramtermelő eszközökkel látták el a fedezékeket világlátással – de ugyancsak e masinákról táplálták a közös haderőben rendszeresített Kleine Radióként, azaz kis rádióként emlegetett – és felderítésre is használt – adó-vevőket is.

Lázini Miklós András

0 6 0 2